

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1997

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ. — Μονομάρτυρες και άλλες σπάνιες αρχαίες και μεταγενέστερες λέξεις στα Νεοελληνικά ιδιώματα, υπό Δημητρίου Κρεκούκια*, δια του 'Ακαδημαϊκού κ. Νικολάου Κονομη.

Κύριοι Συνάδελφοι,

'Εχω τήν τιμήν νά σᾶς παρουσιάσω δείγμα ἐργασίας τοῦ τ. διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ακαδημίας κ. Δημητρίου Κρεκούκια.

'Ο κ. Κρεκούκιας ἔχει συγκεντρώσει καί μελετήσῃ πολλά λήμματα ἀρχαίων καί μεταγενεστέρων μονομάρτυρων καί ἄλλων σπάνιων λέξεων πού ἐπιζοῦν μέχρι σήμερα στα Νεοελληνικά γλωσσικά ιδιώματα.

'Ελάχιστες ἀπό τίς λέξεις αὐτές, ὅσες ἐπιτρέπει ὁ περιορισμένος μας χρόνος, θά ἀποτελέσουν τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἀνακοίνωσης.

ἄβόρατος - ἀόρατος, ὁ: Στὴν Κρήτη καί στὴν Κύπρο ἓνα δασικὸ δέντρο πού μοιάζει μὲ τὸ ἀγριοκυπάρισσο λέγεται ἄ β ὄ ρ α τ ο ς καί ἄ ὄ ρ α τ ο ς ἀντίστοιχα. Εἶναι ἡ 'Αρκευθος ἢ φοινικική (Juniperus phoenicica) τῶν βοτανολόγων, τὸ β ὄ ρ α τ ο ν τοῦ Διόδωρου τοῦ Σικελιώτη (2, 49), τοῦ Διοσκουρίδη (1, 76) καί τοῦ ἐρμηνευτῆ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 'Ακύλα (ᾠδ. 1, 17).

'Απὸ αὐτοὺς ὁ πρῶτος ἀναφερόμενος στὴν ὄρεινὴ βλάστηση τῆς Εὐδαίμονος 'Αραβίας λέγει: «'Εν δὲ τοῖς ὄρεσιν οὐ μόνον ἐλάτη καί πεύκη φύεται δαφυλῆς, ἀλλὰ καί κέδρος καί ἄρκευθος ἄπλατος καί τὸ καλούμενον β ὄ ρ α τ ο ν».

ἰδάδι - αἰδάδι, τό: 'Α δ ἄ ν ι στὴν 'Αμοργό, στὴν Κρήτη καί στὴ Χίο καί ἰ-

* DEMETRIOS KREKOUKIAS, *Hapax Legomena and other ancient and post-classical words in Modern Greek Dialects.*

δ ά ν ι σ τ ά άλλα νησιά τῶν Κυκλάδων λέγεται ἓνα εἶδος ἐπιτραπέζιου σταφυλιοῦ με μεγάλες ἄσπρες στοιβαγμένες ρῶγες. Εἶναι ἡ ἀ δ ά ν η τοῦ Ἑσυχίου.

ἀγνάφισκας, ὁ - ἀγναφίσκι, τό: Οἱ ψαράδες τῆς Λέρου ἓνα ψάρι με ψαλιδωτὴ οὐρά ποῦ ζεῖ κοντὰ σὲ χορταριασμένους ὑφάλους τὸ ὀνομάζουσαν ἀ γ ν ά φ ι σ κ α καὶ ἀ γ ν α φ ί σ κ ι.

Εἶναι ἡ γ ν α φ ή σ ι ο ς τῶν Κοιρανίδων, ἐνὸς μαγικοῦ βιβλίου τῶν μεταγενεστέρων χρόνων γεμάτου μαγικοθεραπευτικῆς συνταγῆς. Γιὰ τὸ ψάρι αὐτὸ διαβάζουμε: «γ ν α φ η σ ί ω ν ἰ χ θ ῦ ω ν ὁ ζ ω μ ὸ ς μ ι γ ν ῦ μ ε ν ο ς κ ο ν ί α σ τ α κ τ ῆ ὀ μ μ ᾶ τ ι α λ α μ π ρ ῦ ν ε ι π α λ α ι ᾶ καὶ ἀ π ὶ ν ο υ ς π ο ι ε ῖ (Κοιραν. 251, 12).

ἀελ-λοπόης, ὁ: Στὴν Κάρπαθο ὁ γρήγορος στὰ πόδια λέγεται ἀελ-λοπόης.

Εἶναι ὁ ἀελλοπόδης τοῦ Ὀππιανοῦ (Κυνηγ. 1, 413), ἐπίθετο ποῦ ἀποδίδονταν στὸ λαγὸ: «δόροικς ἡδ' ἐλάφοισιν ἀ ε λ λ ο π ὶ δ η τ ε λαγωῶ».

ἀζίλακας, ὁ: Στὴν Κρήτη ἓνα εἶδος βαλανιδιάς, ἡ Δρύς ἡ ἀρία (Quercus ilex) λέγεται ἀζίλακας. Εἶναι ἡ δ ί λ α ξ τοῦ Ἑσυχίου ποῦ κατὰ τὸν λεξικογράφον ἦταν λέξη Λακωνική: Δ ί λ α ξ ἡ ἀρία, τὸ φυτόν. Λάκωνες.

Ὁ Χατζιδάκης (MNE 2, 196) ἀκολουθώντας τὸν Κοραῆ, νομίζω ὅτι ἐσφαλμένα γράφει ἀ ζ ῦ λ α κ α ς με ὑ ἀπὸ τὸ ἄ κ υ λ ο ν τοῦ Θεοφράστου ποῦ ἐσήμαινε τὸν καρπὸν τῆς φυλλόδρου (Ἱστ. φυτ. 13, 16, 3).

ἀναρροχτιάζου: Στὰ χωριά τῆς Τριχωνίδας τῆς Αἰτωλοακαρνανίας χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα ἀ ν α ρ ρ ο χ τ ι ᾶ ζ ο υ στὴ σημασία τοῦ παθαίνω μεγάλη ψυχικὴ ταραχὴ ἀπὸ κάποια κακὴ εἶδηση.

Τὸ ρῆμα ποῦ δὲν θησαυρίζεται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ εἶναι ἐπιβίωση τοῦ Ὀρφικοῦ ἀ ν α ρ ρ ο χ θ έ ω. Στὰ Ὀρφέως Ἀργοναυτικὰ 706 διαβάζουμε «κῦμα δ' ἀ ν ε ρ ρ ὸ χ θ η σ ε», δηλαδὴ ἐκύλισε με πάταγο.

ἀνουρουῖμαι - ἀνουρέμαι - ἀνερουῖμαι - ἀναρτζέμαι - νουρουῖμαι - νουρέμαι - ἀλουρέμαι: Στὴν Κρήτη, τὴν Κάρπαθο, τὴν Ἰκαρία, τὴ Ρόδο καὶ τὴ ΝΔ. Πελοπόννησο χρησιμοποιοῦν τοὺς παραπάνω ρηματικούς τύπους, στὴν Κρήτη τὸν πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο, στὴν Κάρπαθο τρίτο καὶ τέταρτο, στὴν Ἰκαρία καὶ τὴ Ρόδο τὸν πέμπτο καὶ ἕκτο καὶ στὴ Μεσσηνία καὶ Ἡλεία τὸν τελευταῖο, γιὰ νὰ δηλώσουν τὸ κλαψαριστὸ οὐρλιασμα τῶν σκύλων καὶ κατ' ἐπέκταση τὸ σπαραχτικὸ κλάμα τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι τὸ μεταγενέστερον ἀ ν ω ρ ὶ ο μ α ι ποῦ ἀναφέρεται στὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία (6, 468) καὶ στὸν Ἡλιόδωρο (10, 16). Σὲ ἐπιτύμβιο ἐπίγραμμα τοῦ Μελεάγρου στὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία - γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὸ ἓνα μόνον παράδειγμα, λέγεται γιὰ τοὺς γονεῖς ποῦ ἔχασαν πρόωρα τὸ ἀνύπαντρο παιδί τους «πένθος δ' οὐχ Ὑμέναιον ἀ ν ω ρ ὶ ο ν τ ο γ ο ν ῆ ς».

ἀντίπλαστους, οὐ: Στὴν Περίστα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ στὴ Θάσο ἀ ν τ ῖ

πλαστος λέγεται ό έντελώς όμοιος με κάποιον στα ψυχικά και σωματικά χαρακτηριστικά.

Ή λέξη που δέν έχει συμπεριληφθεϊ στο Ίστορικό Λεξικό είναι ή μονομάρτυρη άρχαία ά ν τ ί π λ α σ τ ο ς που διασώζεται στο Λεξικό του Ήσυχίου: «ά ν τ ί π λ α σ τ ο ν Σοφοκλῆς Ίνάχω· πατήρ δέ ποταμός Ίναχος / τόν ά ν τ ί π λ α σ τ ο ν έχει νόμον κεκτηκότων (άπόσπ. 284) άντι του ίσόπλαστον, όμοιον».

άπαντή, ή: Στη Μάνη και στα μέρη του Πόντου ή προϋπάντηση, ή ύποδοχή λέγεται ά π α ν τ ή.

Ή λέξη είναι τῆς μεταγενέστερης άρχαιότητας και αναφέρεται στους Κριτές τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης 4, 22: «και έξῆλθεν Ίαήλ εις ά π α ν τ ῆ ν αὐτοῦ» κ.ά.

άσκάλ'πας, ού - άσπαλ'πιά, ή: Στην Ίμβρο, τῆ Αῆμνο και τῆ Σαμοθράκη ό τυφλοπόντικας λέγεται ά σ κ ά λ ' π α ς και ή φωλιά του ά σ κ α λ ' π ι ά.

Είναι ό σ κ ά λ ο ψ του ΊΑριστοφάνη (Άχαρν. 879) και του Κρατίν. 93 και ή σ κ α λ ο π ι ά του Θεοφράστου (Ίστορ. φυτ. 7, 12, 3).

άσκέλινας - άσκέλ-λ^αινας, ό: Στην Κάρπαθο και στήν Κάσο ά σ κ έ λ ι ν α ς και στή Ρόδο ά σ κ έ λ - λ ^α ι ν α ς είναι ένα είδος όριζοντιόκλαδου κυπαρισσιού.

Ή λέξη είναι μονομάρτυρη στήν άρχαιότητα και μάς αναφέρεται μόνο στο λεξικό του Ήσύχιου ἔτσι: «σ χ έ λ ι ν ο ς· άγρία κυπάρισσος, οί δέ άρκευθος».

βολεός, ό: Στα Ήπτάνησα, Ζάκυνθο, Κεφαλληνία και Λευκάδα β ο λ ε ό ς λέγεται ό σωρός άπό λίθους στις άκρες τών χωραφιών. Ό σωρός αυτός λέγεται ό β ο λ ε ό ς στήν Πελοπόννησο και ο ύ β ο υ λ ε ό ς στήν Αίτωλοακαρνανία.

Πρόκειται για τó επίθετο β ο λ ε ό ς - ό ν = συσσωρευμένος· β ο λ ε ο ι λ ί θ ο ι: σωρός άπό πέτρες που χρησιμεύουν ως σύνορο. "Ετσι μάς είναι γνωστή ή λέξη άπό έπιγραφές του 2ου π.Χ. αιώνας (SEG. 11. 377. 16· IG 4².75.33) άπό Έρμιόνη και Ήπίδαυρο και ως τοπωνύμιον άπό τόν Παυσανία (2.26.3).

διάλουξους - διαλουξεύου: Στα χωριά τών Γρεβενών και τῆς Κοζάνης ό άλλοιόθωρος άνθρωπος λέγεται δ ι ά λ ο υ ξ ο υ ς και τó αντίστοιχο ρῆμα δ ι α λ ο υ ξ ε ύ ο υ = άλλιοθωρίζω.

Είναι οί μονομάρτυροι τύποι διάλοξος και διαλοξεύω που αναφέρει ό Λιβάνιος 30. 12, «δ ι ά λ ο ξ ο ι στροφαί (= λοξές)» και τó «δ ι α λ ο ξ ε ύ ω ὄμμα».

Δονακούσα, ή: Στην Μπόβα τῆς Έλληνόφωνης Καλαβρίας μιá τοποθεσία με μεγάλη βλάστηση λέγεται Δ ο ν α κ ο ὕ σ α.

Είναι ή δ ο ν α κ ό ε σ σ α, ή περιοχή δηλαδή που έχει δ ό ν α κ ε ς = καλάμια. Τó επίθετο αναφέρεται δυό φορές στή γραμματεία μιá φορά στον Εύριπίδη, Έλένη 210 «δ ο ν α κ ό ε ν τ ο ς Εύρώτα» και μιá φορά στήν Παλατινή Άνθολογία 9.273 «δόλος δ ο ν α κ ό ε ι ς» (= έξόβεργο). "Ας σημειωθεϊ ότι και όνομα ποταμού στήν

ἴδια τὴν Μπόβα λέγεται Δ ο ν α κ ᾱ ς καὶ ὁ καλαμιώνας στὸ Ροχούδι λέγεται δ ο ν α κ ο υ ν ῖ α.

δύσμοιρος: Στὸ Ξηροκάμπι τῆς Μάνης δ ὄ σ μ ο ι ρ ο ς λέγεται ὁ δυστυχησμένος ἄνθρωπος. Σὲ ἓνα μοιρολόι τῶν ἐντοπίων λέγεται:

«Τὴν ἄφηκε τὴν δ ὄ σ μ ο ι ρ ῆ σὰν καλαμινὰ στὸν κάμπο».

Ἡ λέξις εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον δ ὄ σ μ ο ι ρ ο ς ποῦ σώζεται στὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλεῖ, ὅπου στ. 372 ἢ Ἰσμῆνη ἀνταμώνει τὸν πατέρα της καὶ τὸν προσφωνεῖ «ὦ πάτερ δ ὄ σ μ ο ι ρ ὄ ρᾶν». Πρόσφατα τὸ ἐπίθετο βρέθηκε σὲ ἐπιγραφή ἀπὸ τῆ Μελιτούπολη (2ος μ.Χ. αἰ.) SEG 34. 1247.

ἔλιχα: Οἱ Λέσβιοι στὴ σημασία τοῦ δειλά, ἀπαλά, μὲ προφύλαξι, χρησιμοποιοῦν τὸ ἐπίρρημα ἔ λ ι χ α.

Ἡ λέξις εἶναι ἡ ἀρχαία ἐ λ ε γ χ ῆ ς (= ἄξιος ἐλέγχου, δειλός) ποῦ μᾶς ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. Δ 242, Ω 239) καὶ ἐλάχιστες φορές ἄλλου.

ἐπίμορτο, τό: Στὴ Χίο τὸ χωράφι ποῦ τὸ μισὸ εἰσόδημά μου τὸ παίρνει ὁ ἰδιοκτήτης καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ὁ ἐργάτης ποῦ τὸ καλλιεργεῖ ἀκούεται κάπως σπάνια πιά ὡς ἐ π ῖ μ ο ρ τ ο.

Εἶναι ἡ ἐ π ῖ μ ο ρ τ ο ς γῆ τοῦ Σόλωνα μαρτυρημένη ἀπὸ τὸν Πολυδεύκη (7, 151). Τὸ ἐ π ῖ μ ο ρ τ ο στὴν Κάρπαθο λέγεται ἐ θ ῆ μ ι σ ο ποῦ ὁ Μιχ. Μιχαηλίδης-Νουάρος (Λεξικ. Καρπαθ. διαλέκτου 152) σχετίζει μὲ τὸ ἐ φ ὄ ἡ μ ι σ ο τῶν συμβολαίων καὶ παραπέμπει στὸ ἐ φ ὄ ἡ μ ι σ ε ῖ α τοῦ Δημοσθένη (19, 25). Στὴν Κύπρο τὸ ἴδιο πρᾶγμα λέγεται π ο υ μ ο υ σ ι ᾱ ρ ι κ ο ς (ἀπὸ + ἡμισυ).

ἔφλου, τό: Στὴ Βοιωτία, τῆ Λοκρίδα, τῆ Φθιώτιδα καὶ τῆ Φωκίδα τὸ λίγο βρασμένο ἀβγό, τὸ μελάτο, λέγεται ἔ φ λ ο υ.

Εἶναι τὸ ἔ μ φ λ ο ι ο ν τοῦ Θεοφράστου (Ἱστορ. φυτ. 5.1.2).

ζουρού, τὸ - ζουρούς, ὁ: Σὲ πολλὰ μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς καὶ νησιώτικης Ἑλλάδος ὁ ὀχετὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο περνᾷ τὸ νερὸ τοῦ μύλου λέγεται ζ ο υ ρ ο ῦ καὶ στὴ Σάμο ζ ο υ ρ ο ῦ ς.

Ἡ λέξις ὑπάρχει σὲ παλαιὰ ἐπιγραφή τῆς Τροιζήνας μὲ τὸν τύπο ζ ω ρ ὐ α καὶ δηλοῖ τὴν ὑδρορροή (IG 4. 823. 46).

ἡμερόδρον - μερόδρον, τό: Στὴν Κέρκυρα καὶ στὴν Ἡπειρο ἓνα εἶδος βαλανιδιάς, πιθανῶς ἡ Δρῦς ἡ μαλλωτὴ (Quercus lanuginosa) λέγεται ἡ μ ε ρ ὄ δ ρ ο καὶ μ ε ρ ὄ δ ρ ο ἀντίστοιχα.

Εἶναι ἡ ἡ μ ε ρ ὄ δ ρ ο ς τοῦ Ἡσυχίου.

κααπόχιου, τοῦ: Στὴ Σαμοθράκη τὸ ἐπάνω μέρος τῆς παλάμης τοῦ ἀνθρώπου λέγεται κ α α π ὄ χ ι ο υ : Εἶναι τὸ καρπόχερο, ἡ κ α ρ π ὄ χ ε ι ρ τοῦ Εὐσταθίου (Π 1572, 38), τὸ μετακάριον.

καλισίμη, τό: Ἔτσι λένε οἱ ψαράδες στὴ Νέα Πέραμο τῆς Καβάλας τὸ μικρὸ καβουράκι ποὺ ἀναζητεῖ καὶ βρίσκει, μὲ πολλοὺς ἀγῶνες καμιὰ φορὰ πρὸς ἄλλα ὄμοια τοῦ εἴδους του, τὴν κατοικία του σὲ καβούκια νεκρῶν κοχυλιῶν, ἐξαναγκασμένο κάθε φορὰ ποὺ μεγαλώνει νὰ ἀναζητᾶει καὶ εὐρυχωρόρερη κατοικία.

Εἶναι («τὸ κ α ρ κ ἰ ν ι ο ν») τοῦ Ἀριστοτέλη (Ἰστ. ζῶων 529^b 20) καὶ (αὐτ. 547^b17).

κοῖζω: Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰκαρίας, τῆς Κέας, τῆς Λακωνίας καὶ ἀλλοῦ μεταχειρίζονται τὸ ρῆμα κ ο ῖ ζ ω ἢ κ ο υ ῖ ζ ω στὴ σημασία τοῦ βγάνω στριγιά φωνῆ σὰν τὸ χοῦρο, ἐνῶ οἱ Πόντιοι μὲ τὴ σημασία ἀπλὰ τοῦ καλῶ, φωνάζω κάποιον.

Καὶ ἡ λέξις αὐτὴ μὲ τὴ σημασία τοῦ γρυλλίζω ἀναφέρεται στὴν ἀρχαιότητα μόνον ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνη (Ἀχαρν. 746):

«ὄπως δὲ γρυλλιξεῖτε καὶ κ ο ῖ ζ ε τ ε
χῆσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν».

κρεμάδα, ἡ: Στὴν Ἑλληνόφωνη Καλαβρία, στὴ Λευκάδα καὶ στὰ Τζουμέρκα τῆς Ἠπείρου λέγεται ἡ λέξις κ ρ ε μ ἄ δ α μὲ τις ἀκόλουθες σημασίες: στὴν Καλαβρία εἶναι ὁ χαμηλωμένος κλάδος δέντρου ἢ τὸ κρέμασμα καὶ στὴ Λευκάδα καὶ τὰ Τζουμέρκα τὸ κρεμασμένο γιὰ τὸ χειμῶνα σταφύλι ἢ καλαμπόκι ἀντίστοιχα.

Ἡ λέξις εἶναι μὲ τὴν ἴδια σημασία ἡ ἀρχαία κ ρ ε μ ἄ ς ποὺ ἀναφέρεται στὶς Ἰκτίδες τοῦ Αἰσχύλου, στ. 795 (λυρ.) «κ ρ ε μ ἄ ς πέτρα» (πέτρα ποὺ προεξέχει).

λάριον - λιάρ', τό: Στὴν Κύπρο τὸ ξυλόκαρφο, ἡ ξυλόσφηνα ποὺ μπαίνει στὴν κλάπα τοῦ ξυλάετρου λέγεται λ ἄ ρ ι ο ν, ἐνῶ λ ι ἄ ρ' λένε στὴν Τῆνο τὸ καρφὶ ποὺ σφηνώνουν στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ τους οἱ γαῖδουρολάτες γιὰ νὰ κεντοῦν τὰ ζῶα τους νὰ τρέχουν.

Εἶναι τὸ ἡ λ ἄ ρ ι ο ν ποὺ ἀναφέρεται σ' ἓναν πάπυρο τοῦ Ὁξυρρύγχου (1658, 11) τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. καὶ στὸ λεξικὸ τῆς Σούδας (λ. ἦλος).

λιόβολον, τό: Στὴ Χίο ὁ ἀπαγκερὸς τόπος ποὺ τὸν βλέπει ὁ ἥλιος τὸ χειμῶνα λέγεται λ ι ὀ β ο λ ο ν.

Εἶναι τὸ οὐδέτερο τοῦ ἐπιθέτου ἡ λ ι ὀ β ο λ ο ς (= ἡλιόλουστος) ποὺ μᾶς ἀναφέρεται μὲ τὴν ἴδια σημασία μόνον στὸ Περὶ Φυτῶν Αἰτίων (4.12.3) τοῦ Θεοφράστου.

μεγαλίζομαι: Στὴ Χίο λένε τὸ ρῆμα μ ε γ α λ ἰ ζ ο μ α ι στὴ σημασία τοῦ μεγαλοπιάνομαι, κάνω τὸ μεγάλο.

Ἡ λέξις εἶναι ἡ ἐπική μ ε γ α λ ἰ ζ ο μ α ι ποὺ ἀναφέρεται μὲ τὴν ἴδια ἔννοια στὴν Ἰλιάδα Κ 69 «μηδὲ μ ε γ α λ ἰ ζ ε ο θυμῶ» καὶ στὴν Ὀδύσεια ψ 174 «οὔτ' ἄρ τι μ ε γ α λ ἰ ζ ο μ α ι οὔτ' ἀθερίζω».

μεράφυλλας, ό: Στά χωριά τῆς Χίου *μεράφυλλας* λέγεται τὸ δέντρον ἀριά πού ἔχει φύλλα λεῖα καὶ στιλπνά.

Ἡ λέξις εἶναι μονομάρτυρη, γνωστὴ σὲ μᾶς ἀπὸ τὸ λυρικό ποιητὴ Ἴσυλλο (20) (3ος π.Χ. αἰ.) ὡς «ἡ *μερόφυλλος* ἐλαία».

μουνταλία, ἡ: Στὴ Μητροπολιτικὴ Τσακωνιά ἓνα εἶδος ἀγριομυρτιάς λέγεται *μουνταλία*.

Εἶναι ἡ *μυρταλῖς* τοῦ Ἡσυχίου, πού ἀπὸ τὸν ἴδιο λεξικογράφο μᾶς δίδεται ἡ πληροφορία ὅτι τὸ φυτὸ αὐτὸ ἔτσι ὀνομαζόταν στὴ Λακωνία: «*μυρταλῖς*· ἡ ὄξιμυρσίη, ὡς Λάκωνες».

μύξης, ό: Στὴν Κερύνεια τῆς Κύπρου ἓνα μικρὸ ψάρι πού ἀνήκει στοὺς λευκίσκους λέγεται *μύξης*.

Στὸ νοῦ μας ἔρχεται ὁ *μύξων* τοῦ Ἀριστοτέλη (Ἴστ. ζῶων 570^b2, 543^b15) καὶ ὁ *μύξος* τοῦ Ἀθήναιου (7.306f).

μυξιά, ἡ: Στὴν Κύπρο ἓνας ἀειθαλῆς θάμνος μὲ κιτρινωπούς καρπούς στὸ μέγεθος τοῦ κερασιοῦ μὲ σάρκα κολλώδη κατάλληλη γιὰ τὰ ἰξόβεργα τῶν ὀρνιθοθηρευτῶν λέγεται *μυξιά*.

Ἡ λέξις θεωρήθηκε ἀπὸ μερικοὺς ἐρευνητὲς ὡς δευτέρη ὀνομασία τοῦ *ἰξός* κατὰ μεταπλασμό σὲ θηλυκὸ μὲ τὴν κατάληξιν -ιά. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Ἀπλούστατα εἶναι ἐπιβίωση τοῦ μονομάρτυρου μεταγενέστερου ὀνόματος τοῦ φυτοῦ *μυξέα*, γνωστοῦ μας ἀπὸ πάπυρο τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνα (Corp. Papyr. Herm. 71ii17, 28. 15).

νδαναβία, ἡ: Στὴν Κάσο καὶ στὴν Κάρπαθο ἓνα θαμνόφυτο μὲ βαρύοσμα ἀνθη καὶ φύλλα λέγεται *νδαναβία*.

Εἶναι ἡ πλατύφυλλος κόνυζα ἡ *δανατῖς* τοῦ Ψευδο-Διοσκορίδη (3, 421) πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ φυτὸ *ἀδωνις* τοῦ Ἡσυχίου πού στὴν Κρήτη ἔχει ἐπιβιώσει μὲ τὰ ὀνόματα *ἀντωνάττα* καὶ *δενάττα*.

πομηλιδικιά - *πολεμιδικιά*, ἡ: Στὴν Κύπρο ἓνα φυτὸ πού μοιάζει μὲ τὴ μουσμουλιά λέγεται *πομηλιδικιά* καὶ *πολεμιδικιά* καὶ ὁ καρπὸς του *πομηλιδίν* καὶ *πολεμίδίν*.

Τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι ἡ Κράταιγος ἡ ἀνατολικὴ (*Crataegus orientalis*) τῶν βοτανολόγων, ἡ *ὕπομηλις* τοῦ Παλλαδίου (Agric. 13. 4).

σκουλιάνουμαι: Στὴν Τριφυλία καὶ στὴν Ὀλυμπία χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα *σκουλιάνουμαι* στὴ σημασία τοῦ σακατεύουμαι *στά πόδια* ἢ στὴ σπονδυλικὴ στήλη.

Εἶναι τὸ ἀρχαῖο *σκουλιάνουμαι* πού μᾶς ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτη (Περὶ ἄρθρων ἐμβολῆς 47) καὶ τὸν Γαληνὸ (18(1), 553) μὲ τὴν ἴδια σημασία.

σκοουταριά, ἦ: Τὸ σκοτεινὸ βράδυ στὸ Ἀμόριο τῆς Θράκης λέγεται σ κ ο υ τ α ρ ι ά.

Ἡ λέξη εἶναι ἡ ἀρχαία σ κ ο τ α ρ ί α ποὺ μᾶς ἀναφέρεται στὸ λεξικὸ τοῦ Ἡσυχίου ὡς ἀχαιϊκή: σ κ ο τ α ρ ί α· ζόφος, Ἀχαιοί.

σταμός, ὁ: Ἡ πρώτη ροὴ τοῦ μούστου τῶν σταφυλιῶν στὸ πατητήρι λέγεται ἀπὸ τοὺς ἀμπελοουργοὺς τῆς Κέρκυρας καὶ τῆς Ἰθάκης σ τ α μ ὁ ς.

Ἡ λέξη αὐτὴ νομίζω ὅτι εἶναι ἐπιβίωση τῆς μεταγενέστερης σ τ α γ μ ὁ ς ποὺ μᾶς φέρεται σὲ Αἰγυπτιακὸ πάπυρο (Pap. Masp. 6v13) καὶ ἔχει χαρακτηριστεῖ ἀμφίβολης σημασίας. Καὶ ἐδῶ ἡ Νέα Ἑλληνικὴ γίνεται βοήθης γιὰ νὰ ἀρθεῖ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς τῆς λέξης.

σύθρηνο, τό: Στὴ Μεσσηνία, τὴ Νάξο καὶ τὴν Κρήτη τὸ ὁμαδικὸ καὶ παρατεταμένο κλάμα λέγεται σ ὄ θ ρ η ν ο.

Ἡ λέξη εἶναι τὸ οὐδέτερο τοῦ ἀρχαίου ἐπιθέτου σ ὄ ν θ ρ η ν ο ς. Τὸ ἐπίθετο αὐτὸ ἀναφέρεται δύο φορές, μία σὲ ἐπίγραμμα τοῦ Διοσκορίδου (Παλατ. Ἀνθολ. 7. 407) καὶ δευτέρη στὰ Ἡθικὰ Νικομάχεια τοῦ Ἀριστοτέλη (1171^b9).

συναντιάζω: Στὰ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας παράλληλα μὲ τὸ ρῆμα σ υ ν τ ἄ ο υ λέγεται ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους καὶ τὸ σ υ ν α ν τ ι ἄ ζ ω μὲ τὴν ἴδια σημασία. «Σ υ ν ἄ ν τ ι α σ ε τὸ κακὸ πλιὰ καὶ πάει οὐλο τῆς ὀμπρός», εἶπε ἓνας πληροφοριοδότης σὲ παλαιότερο συντάκτη τοῦ Λεξικοῦ.

Ἡ λέξη αὐτὴ μονομάρτυρη στὸ ἀρχεῖο τοῦ ΚΣΙΑ εἶναι μονομάρτυρη καὶ στὴν ἀρχαιότητα. Συναντιέται μιὰ φορὰ στὸν Οἰδίποδα Τύρανο τοῦ Σοφοκλῆ (στ. 804) ποὺ ὁ ἴδιος ὁ τραγικὸς βασιλεὺς διηγούμενος πῶς ἀνῆξερὸς ἐγένετο πατροκτόνος λέγει: «Τριπλῆς / ὅτ' ἦ κελεύθου τῆσδ' ὀδοιπορῶν πέλας, / ἐνταῦθα μοι κῆρυξ τε κάπι πωλικῆς / ἀνὴρ ἀπῆνης ἐμβεβῶς, οἶον σὺ φῆς, ξ υ ν η ν τ ἱ ἄ ζ ο ν».

σύρπη, ἦ: Τὸ μικρὸ ξερὸ χόρτο στὴν Κύπρο λέγεται σ ὄ ρ π η.

Εἶναι ἡ σ ὄ ρ φ η ποὺ ἀναφέρεται στὸ λεξικὸ τοῦ Ἡσυχίου: «σ ὄ ρ φ η, φρύγανα».

τροχάδια, τά: Στὴν Σκυρο τὰ τσαρούχια τῶν βοσκῶν λέγονται τ ρ ο χ ἄ δ ι α.

Εἶναι οἱ τ ρ ο χ ἄ δ ε ς τοῦ Ἡσυχίου, τὰ τ ρ ο χ ἄ δ ι α μᾶς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὴ Στρατονίκεια. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον: «τ ρ ο χ ἄ δ ε ς σανδάλια ἀπὸ αἰγείου δέρματος». Καὶ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν: τ ρ ο χ ἄ δ ι α ἀνδρεῖα δίπελμα, μονόπελμα (Edict. Dioclet. L et W 535 cap. 9, 12-14). Ἐπίσης P. Mon. 142.17 (6ου μ.Χ. αἰ.).

τυφλίνης, ὁ: Στὰ χωριὰ τῆς Μάνης Γέρμα, Λίμπερδο καὶ Οἴτυλο τ υ φ λ ἰ ν ῆ ς λέγεται τὸ σαυροειδὲς Ψευδόπους ὁ παλλάσιος (Pseudopus pallasi).

Εἶναι ὁ τ υ φ λ ἰ ν ῆ ς ὄφις τοῦ Ἀριστοτέλη (Ἱστορ. ζῶων 567^b25).

ὕλασμα, τό: Στὸ Ἀντρεάντον καὶ στὴ Χαλδία τοῦ Πόντου τὸ γάβγισμα τοῦ σκύλλου λέγεται ὕ λ α σ μ α ν.

Ἡ λέξις εἶναι ἡ μονομάρτυρη μεταγενέστερη ὕλασμα τοῦ ἀναφέρεται στίς Κοιρανίδες (42), ὡς παράλληλος τύπος τοῦ γνωστότερου ὕλαγμα.

φουαλίζ-ζω: Στὸ Πυλὶ τῆς Κῶ μεταχειρίζονται τὸ ρῆμα φκουαλ-λίζω στὴ σημασία τοῦ βγάζω σάλια, βρέχω κάτι μὲ τὸ σάλιο.

Ὁ τύπος καὶ ἡ σημασία του εἶναι παλαιά. Εἶναι τὸ πτυαλίζω τοῦ παρουσιάζεται μόνο σὲ δύο χωρία τοῦ Κώου πατέρα τῆς ἱατρικῆς Ἰπποκράτη (Προρρητ. 1,31, Κωακ. 555).

φλωρκός, ὁ: Φλωρκός, βλωρκός, γλωρκός καὶ κλωρκός λέγεται στὴν Κύπρο τὸ πουλλὶ συκοφάγος, ὁ χλωρίων τοῦ Ἀριστοτέλη (Ἱστορ. ζώων 616^b11, 617^a28) καὶ τοῦ Πλίνιου (HN. 10.87).

φραχνίτα, ἡ: Στὴ Χαλδία τοῦ Πόντου ἓνα φυτὸ λεγόταν φραχνίτα. Ὁ Ἄνθ. Παπαδόπουλος στὸ λεξικό του τῆς Ποντικῆς Διαλέκτου τὸ θεωρεῖ ἀγνώστου ἐτύμου. Ὁ κ. Κρεκούκias ἀπὸ πληροφορίες Ποντίων κατέληξε στὴν ἀπόψη πὼς τὸ φυτὸ αὐτὸ ἦταν ἓνα εἶδος ἀγριοκάλαμου, ἴσως ὁ φραγμίτης κάλαμος τοῦ Διοσκορίδου (1, 85).

S U M M A R Y

Hapax Legomena and other ancient and post-classical words in Modern Greek Dialects.

In this paper some hapax Legomena and rare ancient and post-classical words, which have survived down to the present day in Modern Greek Dialects, are presented.

The presented words are contained in the study of Dr. D. Krekoukias on the lexical archaisms, which survive in Modern Greek Dialects.